

Radwan, M.

Uroczystości w Karl-Marx-Stadt w czterechsetną rocznicę zgonu Jerzego Agricoli

---

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 1/2, 450-452

1956

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

reformy szkół krakowskich i z okresu Księstwa Warszawskiego (dr M. Chamcówna, prof. dr J. Hulewicz), wydanie pism historiograficznych Stanisława Konarskiego (mgr S. Grodziski), wydanie wyborów tekstów źródłowych dotyczących nauk geologicznych, technicznych i popularyzacji wiedzy rolniczej (prof. dr A. Gaweł, dr J. Dilm, mgr A. Podraza, mgr M. Francic).

Nie wyczerpuje to problematyki objętej planem, zwłaszcza długofalowym, w którym nacisk położono na dalsze rozszerzenie problematyki nauk przyrodniczych i technicznych oraz na wydawnictwa źródłowe, wśród nich edycje prac braci Śniadeckich, Krzysztofa Kluka, Rafała Czerniakowskiego, Marcina Świątkowskiego, Józefa Sołtykowicza i innych uczonych polskiego Oświecenia. Zdać sobie trzeba sprawę z tego, że problemy stojące przed zespołem nie zostaną rozwiązane od razu i nie od razu dadzą się usunąć wszystkie braki i luki w jego pracy. Dużą pomocą dla zespołu byłoby zrealizowanie chociaż w części postulatów wysuniętych w artykule o *Stanie badań nad nauką polskiego Oświecenia*, zwłaszcza zaś wniosków dotyczących wykładów historii nauki w szkołach wyższych² oraz utworzenie stałej placówki-pracowni PAN do badań nad dziejami nauki w Polsce w XVIII wieku.

K. Opałek

UROCZYŚĆCI W KARL-MARX-STADT W CZTERECHSETNĄ ROCZNICĘ ZGONU JERZEGO AGRICOLI

Niemiecka Akademia Nauk wspólnie z powołaną przez rząd Niemieckiej Republiki Demokratycznej specjalną komisją zorganizowała w dniach 21 i 22 listopada 1955 r. specjalny zjazd i uroczystości dla uczczenia czterechsetnej rocznicy zgonu wybitnego uczonego niemieckiego Jerzego Agricoli.

Zjazd rozpoczął się uroczystą akademią w mieście Karl-Marx-Stadt, dawniejszym Chemnitz. Miasto to wybrano jako miejsce uroczystości, gdyż jest ono najbardziej związane z życiem i działalnością Agricoli: tu w ciągu ostatnich 25 lat swego życia, z krótką jedynie przerwą, rozwijał naukową, zawodową i społeczną działalność na stanowisku lekarza i burmistrza miasta. Tu powstały jego najbardziej wartościowe prace i tu zmarł w dniu 21 listopada 1555 r.

Uroczysta akademia odbyła się w nowym Domu Kultury pracowników przedsiębiorstwa „Wismut“, urządzonej z prawdziwym przepychem. Na pięknie udekorowanym podium, na tle wiele mówiącej i wciąż aktualnej sentencji Agricoli o nieszczęściach, które powodują wojny, i o błogosławieństwie, jakie sprowadza pokój, zasiadło prezydium akademii. Przewodniczył prezydent Nie-

² Potrzebę tę zasygnalizowano również w dyskusji na łamach „Życia Szkoły Wyższej“, w artykułach B. Suchodolskiego: *Rola historii nauki w szkolnictwie wyższym* (nr 5, 1955, str. 5 nn.) i K. Opałka *Historia nauki jako przedmiot wykładu uniwersyteckiego* (1955, str. 54 nn.).

mieckiej Akademii Nauk prof. W. Fridrich w asyście rektorów wyższych uczelni z Freibergu, Halle, Lipska i Drezna, przedstawiciela rządu NRD oraz przedstawicieli bratnich Akademii Nauk z ZSRR, Polski, Czechosłowacji, Węgier i Bułgarii.

Najliczniejszą delegacją spoza Niemiec była delegacja polska w składzie: członkowie PAN, profesorowie W. Budryk, W. Goetel, A. Krupkowski oraz zastępca profesora M. Radwan i docent H. Walden. Delegację radziecką stanowili: prof. Płaskin, członek korespondent Akademii Nauk ZSRR, oraz prof. S. W. Szuchardin z Instytutu Historii Przyrodznawstwa i Techniki AN ZSRR. Wśród gości byli liczni reprezentanci Niemiec Zachodnich.

Podczas akademii prof. L. Stern z Halle wygłosił wprowadzający odczyt pt. *Jerzy Agricola i jego czasy*. Wykład odznaczał się doskonałym ujęciem sylwetki Agricoli. Mówca przedstawił w sposób obrazowy tło wielkich ruchów społecznych i religijnych, czasy wielkich odkryć naukowych i geograficznych oraz narysował sylwetkę Agricoli jako wielkiego uczonego i wielkiego humanisty. Agricola tworzył w czasach, gdy „olbrzymy myśli, uczucia i charakteru, wszechstronności i wiedzy” pozostawili ludzkości pomniki wielkich zrywów. Agricola swą wszechstronnością i wiedzą stanowi piękny przykład ludzi tej epoki: lekarz, humanista, filolog i pedagog, historyk, polityk i ekonomista, filozof i teolog, a przede wszystkim górnik, ojciec mineralogii, chemik, hutnik i mechanik.

Po przerwie rozpoczęła się robocza część zjazdu. Zasadniczo wszystkie referaty zostały wydrukowane. Rozdana uczestnikom zjazdu niemal czterystronicowa księga zawiera cały zakres wiedzy o Agricoli. Na posiedzeniu roboczym wygłaszano bądź skróty, bądź referaty dodatkowe.

Prof. G. Spackeler wygłosił gruntowny i podbudowany wielką erudycją referat *Jerzy Agricola jako założyciel nauki górniczej i hutniczej*. Mówca uzasadniał wyrażoną w tytule tezę, porównując z dziełem Agricoli prace jego poprzedników, jak Pliniusza, Rulein von Calw, Biringuccio oraz prace współczesnych mu alchemików. Referent przeprowadził również analizę techniczną ówczesnych urządzeń górniczych i hutniczych oraz ich późniejszego rozwoju.

Prof. Kirchberg zreferował pracę prof. Płaskina *Wkład Agricoli w dziedzinie wzbogacenia rud*.

Prof. Krupkowski przedstawił w skrócie swą pracę *Jerzy Agricola i polska wytwórczość metali w XVI w.*, w której powołując się na dzieło Agricoli omówił stosowane podówczas w Polsce procesy metalurgiczne, a które dopiero ostatnio uzyskały wyjaśnienia naukowe.

Przedstawiciel Czechosłowackiej Akademii Nauk omówił działalność Agricoli w Jachimowie i tradycje, które tam pozostawił.

Prace zjazdu podsumował prezydent Akademii Nauk prof. Fridrich.

W drugim dniu zjazdu uroczystości odbyły się w mieście Zeitz, gdzie w kościele katedralnym złożone są szczątki śmiertelne Agricoli i wmurowana jest brązowa tablica pamiątkowa.

Uroczyste zebranie w kościele zagał burmistrz miasta, po czym jeden z miejscowych historyków wygłosił wykład na temat powiązań życiowych Agricoli z miastem Zeitz.

Po referacie nastąpiło uroczyste złożenie wieńców na grobie Agricoli. Był wśród nich również wieniec złożony w imieniu Polskiej Akademii Nauk.

M. Radwan

BADANIA TERENOWE NAD ZABYTKAMI HUTNICTWA ŻELAZNEGO W ZAGŁĘBIU STAROPOLSKIM

W czasie od 15 do 24 lipca 1955 r. przeprowadzono na zlecenie Komitetu Historii Nauki PAN badanie terenowe zabytków dawnego hutnictwa żelaznego we wschodniej części Zagłębia Staropolskiego.

W badaniach wzięli udział: M. Radwan, profesor Akademii Górniczo-hutniczej jako kierownik wyprawy; B. Zientara, historyk; K. Bielenin, z Muzeum Archeologicznego w Krakowie; E. Massalski, dyrektor Muzeum Świętokrzyskiego w Kielcach, Z. Affanasowicz, adiunkt Politechniki Śląskiej, oraz częściowo J. Fudalej, przedstawiciel PTTK w Ostrowcu Świętokrzyskim.

Zadaniem wyprawy było ustalenie — przez wywiad w terenie — występowania śladów i pozostałości procesów technologicznych hutnictwa żelaznego oraz ewentualnie metali nieżelaznych we wschodniej części Zagłębia Staropolskiego, a także wyjaśnienie warunków lokalizacji dawnego przemysłu oraz pobranie próbek pozostałości metalurgicznych dla późniejszych badań laboratoryjnych.

Teren wybrany został w założeniu, że właśnie tam znajdują się najbardziej wyraźne i charakterystyczne ślady średniowiecznego i wczesnodziejowego hutnictwa żelaznego. W zachodniej bowiem części Zagłębia Staropolskiego, wobec intensywnej eksploatacji hałd żużla dymarskiego i fryzerskiego, ślady te zostały bardziej zniekształcone i w konsekwencji odtworzenie sytuacji lokalizacyjnej jest trudniejsze.

Teren wybrano także i z tego względu, że pod względem geologicznym różni się on od części zachodniej. Tam występują utwory mezozoiczne, tu zaś paleozoiczne, stwarzające warunki dla bardziej urozmaiconych form działalności hutniczej.

Szlak wyprawy był ustalony przez kierownika jedynie w zarysach ogólnych, tak że wywiad doraźny skierowywał często wyprawę do miejscowości, gdzie ślady procesu hutniczego zwracały uwagę miejscowej ludności lub też gdzie przechowywały się o nim pewne wiadomości, ale brak było źródeł pisanych.

Szlak wyprawy prowadził z Kielc poprzez Cedzynę, Napęków, Belno, stąd wprost na południe do wsi Widelki i miejscowości Wojteczek, następnie wzdłuż rzeczki Łukawki do rzeki Czarnej, dalej przez miejscowości Korzenno, Mędrów i Drogowlę, a następnie przez Raków w dolinę rzeki Łagowicy. Zbadano tu miejscowości Mocha (Kajetanów), Fryzzerkę, Antoniów, Łagowicę, Kozłów, Rudę Łagowską, Duraczów, Nowy Staw i Winę.